

1960-1980 Dönemi Türkiye’inde boş zaman etkinlikleri, eğlence ve spor

Leisure, entertainment and sports at 1960-1980 Period in Turkey

Birsen Şahin Kütük¹

Received Date: 13 / 09 / 2016

Accepted Date: 06 / 11 / 2016

Öz

1960 askeri darbesinin ardından yaşanan ve yine bir başka darbe -1980 darbesi- ile biten dönemi kapsayan bu zaman zarfında yaşanan siyasi ve ekonomik olaylar halkın gündelik yaşamına yansımıştır. 1960 darbesi sonrasında Demokrat Partinin kapatılması ve sonrasında kurulan Adalet Partisinin ilk seçim sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi ile koalisyon kurması, halkın darbeye ilişkin düşüncesinin bir göstergesi olarak okunabilir. Bu dönemde özellikle darbe sonrasında gündelik yaşamın yeniden normalleşme çabaları önemlidir. Bunu izleyen dönemde ise 12 Mart 1971 muhtırası yaşanmıştır. Genel olarak bakıldığında 1960-1980 arası yıllar, hem sanayileşmenin hızlandığı ve buna bağlı olarak da iç ve dış göçün arttığı, hem de siyasi, ekonomik değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Öğrenci hareketleri, Kıbrıs Harekâtı ve mekânsal farklılaşmalar bağlamına birçok faktörün bir araya geldiği bu dönemde başta gecekondulaşmanın artışı ile bağlantılı olarak halkın gündelik yaşamında, boş zaman faaliyetleri, spor ve eğlence kültüründe değişim yaşanmıştır. Bu dönemin en dikkat çeken özelliklerinden biri, özellikle geçmiş dönemin geleneksel-modern ikilemi üzerine şekillenen yaşam biçimlerine alternatif yeni yaşam biçimlerinin şekillenmesidir. Bu çalışmada Türkiye’nin kırsal ve kentsel alanlarındaki farklı tezahürlerinin tamamının verilmesinden ziyade, temel düzeyde dönemin ekonomik ve siyasi koşulları altında halkın gündelik yaşamında neler yaptığı, boş zaman faaliyetleri, spor ve eğlence kültürünün nasıl şekillendiği literatür üzerinden sosyolojik açıdan ele alınmaktadır.

Anahtar sözcükler: Boş zaman faaliyetleri, gündelik yaşam, sosyal değişim

Abstract

The political and economic events of the period between 1960 and 1980 military coup affected to the people's everyday life. The Democratic Party was closed after the 1960 coup and Justice Party formed the coalition with the Republican People's Party as a result of the first election after military coup. This coalition can be considered that public opinion on impact political life of 1960's. During this period, especially the re-normalization effort of daily life is very important. This can be considered as an indication of the public's thoughts. In the following period, On 12 March 1971, government was forced to resign after the commanders of the armed forces delivered an ultimatum to the President. Overall, industrialization, internal and external migration, the student movement, political and economic changes, and The Peach Operation of Cyprus are subjects of the 1960-1980's period. In this period, at first, the people's daily life, sports and entertainment culture has changed in connection with growth of squatters. In addition, alternative lifestyles shaped against the traditional-modern lifestyles dilemmas. In this study, were examined people daily life, leisure activities, sports, and entertainment under the economic and political conditions of this period.

Keywords: Leisure, Daily life, Social change

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara/ TURKEY, birsahin@hacettepe.edu.tr

1. Giriş

1960 askeri darbesinin ardından yaşanan ve yine bir başka darbe -1980 darbesi- ile biten dönem kapsayan bu zaman zarfında yaşanan siyasi ve ekonomik olayların halkın gündelik yaşamına yansımaları da kaçınılmazdır. 1960 darbesi sonrasında Demokrat Partinin kapatılması ve sonrasında kurulan Adalet Partinin ilk seçim sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi ile koalisyon kurması, halkın darbeye ilişkin düşüncesinin bir göstergesi olarak okunabilir. Bu dönemde özellikle darbe sonrasında gündelik yaşamın yeniden normalleşme çabaları önemlidir.

1964 yılında ise Adalet Partisi Genel Başkanı olarak Süleyman Demirel oy çoğunluğu ile hükümetin başına geçmiş ve İnönü hükümetini düşürmüştür. Sonraki dönemde, 1960'lı yılların başlarında, Çalışma Bakanlığı döneminde işçilerle iyi geçinen, Grev, Lokavt ve Toplu Sözleşme Yasasının çıkarılmasına katkıda bulunan ve gündelik yaşamda halk arasında bilinen ve sevilen bir siyasi olmaya başlayan Ecevit, İnönü'nün CHP Genel Başkanlığından istifa etmesi ile 1972'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olmuştur. Batıda 1960'lı yılların ortalarında başlayan ve sonlarına doğru daha da büyüyen öğrenci ve işçi hareketleri, Türkiye'de de görülmüştür. Bunu izleyen dönemde ise 12 Mart 1971 muhtırası yaşanmıştır. Öğrenci hareketleri sonrasında, Deniz Gezmiş 1972'de idam edilmiştir. Çok olaylı geçen bu dönemden sonra, CHP-MSP koalisyonu 1974 yılında Kıbrıs Harekâtı'nı gerçekleştirerek, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir olaya imza atmıştır.

Genel olarak bakıldığında 1960-1980 arası yıllar, sanayileşmenin hızlandığı ve buna bağlı olarak da iç ve dış göçün arttığı, siyasi ve ekonomik değişimlerin yaşandığı, bir dönem olmuştur. Öğrenci hareketleri, Kıbrıs Harekâtı ve mekânsal farklılaşmalar bağlamına birçok faktörün bir araya geldiği bu dönemde şekillenen gecekondulaşma olgusu ise halkın gündelik yaşamında nemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Özellikle geleneksel-modern ikilemler bağlamındaki yaşam biçimlerine alternatif yeni yaşam biçimlerinin şekillendiği bu dönem Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur.

Bu çalışmada Türkiye'nin kırsal ve kentsel alanlarındaki farklı tezahürlerinin tamamının verilmesi, ya da konuya ilişkin detaylı bir çalışmanın aktarılmasından ziyade, temel düzeyde dönemin ekonomik ve siyasi koşulları altında halkın gündelik yaşamında neler yaptığı, boş zaman faaliyetleri, spor ve eğlence kültürünün nasıl şekillendiği ele alınmaktadır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte daha çok kullanılmaya başlanan gündelik yaşam (Can, 2010:23), bu çalışmada Bourdieu'nun geliştirdiği, kişinin ya da kişilerin geçmiş yaşam deneyimleri sonucu oluşan, bütünleşmiş, kalıcı ve içselleştirilmiş yatkınlıklarını ifade eden *habitus* kavramı (Tekeli, 2010:13) üzerinden, 1960-1980 dönemindeki eğlence, spor ve boş zaman faaliyetleri açısından incelenecektir. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğlence, spor ve boş zaman etkinliklerindeki değişim hareketlerinin (1938-1960 yılları arasındaki dönemin ekonomik ve siyasal koşullarının da etkisi dikkate alınarak), 1960-1980 yılları arasındaki görünüşleri ve bunların bir habitusa dönüşüp dönüşmediği temelinde hazırlanmıştır. Bu bağlamda konu, halkevleri, eğlence hayatı, törenler ve sanatsal faaliyetler, spor, dinlenme, eğlenme ve okuma faaliyetleri başlıkları altında ele alınmıştır.

2. Halkevleri

1950'de çıkarılan kanun ile malvarlıkları ellerinden alınan Halkevlerinin örgütlenmesine 1960 darbesinden sonra tekrar izin verilmiştir. Bu ikinci örgütlenme daha çok kamu yararına çalışan

dernekler statüsünde olmuş ve Halkevlerine ne devlet ne de kurucusu olan CHP sahip çıkmamıştır. Bu dönemde Halkevlerinde bazı bölgelerde folklor çalışmaları desteklenmiş, bunun dışında Halkevleri o eski günlerdeki çok yönlülüğünü ve işlevini yitirmiştir. 20 yıl içerisinde fazla bir faaliyet yapmadan 12 Eylül sonrasında da kapatılmıştır (Çavdar, 1983: 883,884). Faaliyetleri Cumhuriyetin ilk döneminin ideolojisi bağlamında değerlendirilen Halkevleri bu yıllarda (dönemin koşulları altında) iyice işlevini yitirmiş ve işlemez hale gelmiştir.

3.Eğlence hayatı, törenler ve sanatsal faaliyetler

3.1.Düğünler ve halkoyunları

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren düğünler halkın eğlence yaşamında etkinliğini korumuştur. Hem müzik hem de halk oyunları ile keyiflenen halkın büyük bir kesimi için düğünler birer eğlence mekanı olarak algılanmıştır. Yöreye göre değişen eğlence biçimleri ile düğünler, göçle artan gecekondulaşma ile birlikte kentsel alanlarda da görünür hale gelmiştir. Bu düğünler kimi zaman gecekondu bahçesinde ve/veya evler arasındaki boş arazide, yemekler pişirilen, kına yakılan, davul zurna eşliğinde halk oyunlarının oynandığı düğünler şeklinde gerçekleşirken, kimi zaman ise düğün salonlarında limonata, kuru pasta ve kuruyemiş eşliğinde elektronik saz ve piyanist şantörün yaptığı müzikle halk oyunları oynanan, dans edilen düğünler şeklinde gerçekleşmiştir. Gecekonduların artışı aynı zamanda kırsal ve kentsel alanların eğlence kültürünün kısmi değişimine sahne olmuştur. Hem halk ezgileri, hem de dönemin popüler müziklerinin birlikte çalıştığı bu düğünler, köy-kent kutupları arasına gecekondu kültürünün göstergelerinden biri olmuştur. Kentli ve toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan daha üst kesimi ise ya büyük evleri ve onun havuzlu bahçesinde ya da dönemin ünlü otellerinde, restoranlarında ya da eğlence mekanlarında Batı müziğinin yanı sıra dönemin popüler müziklerinin çalıştığı, dans edilen düğünler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu düğünlerde kimi zaman Batı ve Türk eğlence anlayışının birlikteliği dikkat çekmektedir. Bu dönemde düğünler, kırsal, gecekondu ya da kentsel mekanlarda yapılması ve içerik açısından farklılaşsa da geçmişten günümüze aktarılan toplumun eğlence biçimlerinden biri olması durumunu devam ettirmektedir.

3.2.Balolar ve dans gösterileri

Türkiye’de çağdaşlaşma hareketleri içinde önemli yeri olan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, batılı yaşam biçiminin eğlence kültürüne ait olan balolar ve dans gösterileri, 1960-1980 yılları arasında da kentsel yaşam alanlarında eğlence kültürünün birer parçası olmaya devam etmiştir. Ancak balolar ve dans gösterileri bu dönemde de yine kentsel alanlarda halkın belirli bir kesimine hitap etmiştir.

3.3.Tiyatro, opera ve bale

1960 yılından itibaren İstanbul’daki tiyatro sayısında önemli bir artış olmuştur. Kadıköy, Üsküdar, Fatih Tiyatroları ve Rumelihisar içindeki yazlık tiyatro (Nutku, 1983:2512) gibi birçok tiyatro büyükşehirlerde halkın tiyatroya ulaşmasını kolaylaştırmış ve gündelik yaşamda tiyatro bir eğlenme biçimi haline gelmeye başlamıştır. Bu dönemde çocuk tiyatro faaliyetleri de artarak devam etmiştir. 1960-1980 döneminin siyasi koşulları tiyatrolarda sahnelenen oyunların seçimine kadar bir çok alanda kendini hissettirmiş, bu nedenle de şehir tiyatrolarının faaliyetleri ve gelişimi kimi zaman hızlanıp kimi zaman yavaşlamıştır. Ancak bu kesintilere rağmen toplumun kentli kesiminin gündelik yaşamında hala bir boş zaman faaliyeti olarak yerini korumuştur. (Nutku, 1983:2513). Özel tiyatrolar ise bu dönemde hızla artmış (Nutku, 1983:2515), Dormen Tiyatrosu,

Nejat Uygur tiyatrosu, Münir Özkul Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Arena Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu gibi birçok özel tiyatro halka tiyatroyu daha da yakınlaştırmıştır.

Dönem içinde bale etkinliklerine bakıldığında, 1960 yılında Devlet Tiyatrosu Bale bölümü kurulması (Deleon, 1988:27-28) ile 1965-66 gösteri sürecinde Kuğu Gölü, Hançerli Hanım Balesinin Türk izleyicisinin beğenisine sunulması dikkat çekmektedir (Deleon, 1990: 49). 1965-66 yıllarında ise Devlet Balesi Opera Bölümleriyle birlikte Tiyatro Genel Müdürlüğünden ayrılıp, farklı bir genel müdürlük durumuna gelmiştir. Böylece 1950’li yılların sonlarından itibaren tiyatronun yanı sıra, bale ve opera da halkın eğlence faaliyetleri arasında yer almaya başlamıştır (Nutku, 1983:2514-15). Opera ve Bale gösterilerinin sadece büyük kentlerde olması halkın bunlara ulaşımının kısıtlı olmasına neden olurken, tiyatronun diğer şehirlerde de kurulması ile tiyatronun daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşması sağlanmıştır. Opera ve baleye göre halk arasında tiyatro daha fazla ulaşılabilirliği olan bir kültür ve boş zaman faaliyeti olmuştur.

Fotograf 1. “Yaygara 70” Opereti

Bu dönemde Batı eserlerinin sergilenmesine devam edilmiş, ancak uzun yıllardan sonra Haldun Dormen’in teşvikiyle, Cemal Reşit’in bestelediği “Yaygara 70” Türk operetinin canlanması olarak görülmüştür.

Kaynak: Hayat, sayı:42, 9 Ekim 1969, s.11

3.4. Sinemalar, açık hava sinemaları

Türk halkının yaşamına girdiği ilk yıllardan itibaren sinema, Türkiye’de boş zaman faaliyetleri arasında yerini almıştır. Ancak köy-kent olanaklarının farklılıklarından kaynaklı olarak bunun yaygınlaşması zaman içinde gerçekleşmiştir. Yine bu yıllarda göçle kent yaşamına katılan ve buna alışmaya çalışan gecekonducular için de sinema zamanla ulaşılabilen bir eğlence unsuru olmuş ve bu açık hava sinemaları ile daha da yaygınlaşmıştır.

1950’li yıllardan sonra Türk sinemasında “Tiyatrocular Dönemi”nden kademeli olarak “Sinemacılar Dönemi”ne geçiş yaşanmış, sinemada toplumsal konuların yanında ağırlıklı olarak melodram türleri de yer almıştır. Fakirlik, engellilik, karşılıksız aşklar ve kader kurbanları vb. gibi dramatik konularla Türk ekolü yaratılmış ve bu tarz senaryolar, aynı üslup ve konuları yıllarca işlemişlerdir (Aslan, 2010). Senaryo konularındaki bu değişimin, kente göçün arttığı yıllarda gerçekleşmiş olması bir tesadüf değildir. Artık kentte yaşamaya başlayan ve sinema filmlerinin tüketicisi konumuna gelen köyden göç etmiş halkın, dikkatini ve beğenisini kazanacak konuların senaryolaştırılması, halkın büyük beğenisini kazanmıştır. Sadece kente göç eden ve gecekonducularda yaşayan ailelerin değil, toplumun diğer kesimlerinin de beğeniyle izlediği Türk filmleri artık

kendi alanında yükselen bir değer olmuş ve eğlence kültürünün ayrılmaz parçalarından biri haline gelmiştir. Yeşilçam filmlerinin bu başarısı 1980’li yıllara kadar yükselişine devam etmiştir.

Aslında ülke içinde öğrenci hareketleri ve işçi eylemlerinin durmadığı ve hem ekonomik hem de siyasal çalkantıların bulunduğu bu dönemde Yeşilçam filmlerinin çoğunun, zengin-fakir genç aşkı, kader kurbanları, fakirlik gibi konuları ele alması, dönemin sosyal gerçekliğini yansıtmaktan oldukça uzaktır. Toplumun bunları beğenmesi ise belki de halkın bu filmleri, sorunlardan bir tür kaçış alanı olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, defalarca ele alınan çapkın, haylaz zengin gencin, kızları kandırması ve sonunda birine aşık olması konusundaki filmlerden birinde Hulusi Kentmen’in, eyleme katılan öğrenci oğlunu azarlayıp, çapkın oğlunun yaptıkları ile aynı değer ve derecede bu davranışı gereksiz görmesi, dönemde yaşanan siyasi olayların gündelik yaşamda sadece haylaz çocukların yaptığı ve ailenin müdahalesi ile düzelen olaylar şeklinde ele alması dikkat çekicidir.

Aslında o yıllarda Türkiye’de popüler müziğin gelişimi ile Türk sineması arasında da bir bağ vardır. Ünlü şarkılar, ünlü film müziği haline gelmiş, kimi zaman ses sanatçıları sinemaya, kimi zaman da sinema sanatçıları ses sanatçılığına geçiş yaparak her ikisini birden devam ettirmiştir. Dönem itibari ile romantik dramların beğenilmesi aslında bu durumu daha da perçinleştirmiştir. Sonuç, gündelik yaşamla bütünleşmiş sanatçılar, filmler ve şarkılar olmuştur. Bir dönemin gençleri, kadınları, erkekleri için Yeşilçam filmleri adeta eğlence faaliyetlerinin merkezi haline gelmiş ve 1960-1980 yılları Yeşilçam’ın altın yılları olmuştur. Memduh Ün, Halit Refiğ, Ertem Eğilmez, Türker İnanoğlu, Ülkü Erakalın gibi yönetmenler ve Türkan Şoray, Filiz Akın, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet, Tarık Akan, Ediz Hun gibi sanatçıları döneme damgasını vurmuştur. Özellikle açık hava sinemaları ile halk arasında daha da yaygınlaşan sinemaya gitme, film izleme etkinliğinin, kentliliğin beraberinde getirdiği üst kültüre özgü duruşunda, açık hava sinemaları ve mahalle arasındaki sinemaların artması ile halkın da ulaşabildiği bir etkinlik olması ile değişim olmuştur. Dönemi anlatan filmlerin içinde sık sık yer alan sinemaya gitme durumu da o dönem için sinemanın önemli bir boş zaman etkinliği olduğuna ve eğlence kültüründeki değişime güzel bir örnek oluşturmaktadır.

3.5. Müzik ve gazino

1960-1980 yılları arasında 45’lik plaklar eğlence kültürünün büyük bir parçası haline gelmiştir. Kent yaşamında müziğin bir eğlence aracı olması ise gazinolar ile yaygınlaşmıştır. 60 ve 70’li yıllarda Zeki Müren, Behiye Aksoy, Sevim Çağlayan, Sevim Tuna, Nesrin Sipahi ve Gönül Yazar gibi assolistler gazinolarda Türk Müziği’nin popüler isimleri olmuştur. Assolist, solist altı, türkücü, dansöz, komedyen ve hafif müzikçiden oluşan zengin sanatçı kadrosu ile yaklaşık 5 saat süren zengin bir programla müşterilerine hizmet veren gazinolar, talep arttıkça çoğalmıştır. 70’lerin ikinci yarısından itibaren Emel Sayın, Muazzez Abacı, Seçil Heper, Hülya Sözer, Yüksel Uzel, Ahmet Özhan ve Bülent Ersoy isimleri dikkat çekmeye başlamıştır. O dönemde sadece İstanbul’da Büyük Maksim, Caddebostan Maksim, Bebek, Yeni Bebek, Gar, Çakıl, Stardust, Lunapark, Baltalimanı Grand gibi lüks gazinolar, bir de Pembe Köşk, Kamacı, Yeniköy Boğaziçi, Doğanay gibi ikinci sınıf gazinolarda vardır (Güneri, 2005).

Yine bu dönemde alafranga eğlence biçimi de gazinolarda devam etmiştir. Gazinoya gidemeyen halksa radyo ve televizyondan dönemin müziği ile eğlenmiştir. Müzik ve sinema eğlence yaşamında adeta iç içe geçmiştir. Bu döneme damgasını vuran ve halkın eğlence kültüründe yer eden bir başka müzik türü ise dönemin ünlü yabancı şarkılarına Türkçe söz yazılarak okunması anlamına gelen “aranjman müzik”tir. Aranjman müzik 1960’lı yıllarda ortaya çıkmış ve 1970’li

yıllara kadar geniş kitlelere ulaşmıştır. Ajda Pekkan, Alpay gibi sanatçıların da aralarında yer aldığı çok sayıda sanatçı aranjman şarkılarla halkı eğlendirmiştir. 1970’li yıllarda etkisini kaybeden aranjmanın yerini Anadolu Rock almış ve bu yeni müzik türü Cem Karaca, Barış Manço, Erkin Koray’ın da aralarında bulunduğu birçok sanatçının yorumu ile halkın eğlence kültürünün parçası olmuş ve yine geniş kitlelere ulaşmıştır.

Fotoğraf 2 Gece mekanlarından bir görüntü

Galata Kulesi’nin üst katındaki gece kulübünden, özellikle turistlerin geldiği bu mekândan, bir görüntü.

Kaynak: Hayat, sayı:27, 26 Haziran 1969, s.16

4. Spor (futbol, güreş, yüzme, koşu, voleybol, basketbol)

Cumhuriyet döneminden itibaren özellikle gençlerin gündelik yaşamında etkin olması istenilen spor faaliyetleri bir kanunla da desteklenmiştir. Ancak, 1961 Anayasasının sonucunda 1964/66 sayılı kararla Beden Terbiyesi Kanununun alınan “mükellefiyet” maddesi iptal edilerek, boş zamanlarda beden terbiyesini devam ettirme durumu zorunlu olmaktan çıkarılmıştır (Fişek, 1985:100). Bu durum sporun gençler arasında istendik bir faaliyet olarak algılanması açısından önemlidir. Dönem içinde halkın spor faaliyetlerine bakıldığında, Türklerin milli sporu olan güreşin 1940-60 yılları arasında da etkinliğini sürdürdüğü görülmektedir. Profesyonel güreş müsabakalarının dışında ise aile üyelerinin bir arada olduğu zaman dilimleri içerisinde, ailede erkekler arasında yapılan güreşler bir tür eğlence faaliyeti olarak devam etmiştir. Kentleşmenin arttığı bu yıllarda güreş sporu, kent halkının daha çok profesyonel güreşçileri izlemesi şekline dönüşmeye başlamış, yine bu yıllarda uluslararası güreş karşılaşmalarının televizyondan izlenebilmesi ile *güreş karşılaşması izleme* eğlence kültürü içinde yaygınlaşmıştır.

Yine 1960’lı yıllarda halk arasında at yarışları izleme oranlarında da yükselme olmuş ve toplum haftanın dört günü Veliefendi Hipodromuna gitmiştir.

Fotoğraf 3. Veliefendi Hipodromu

Gündelik yaşamda toplumun bir kısmının eğlence kültürünün bir parçası haline gelen at yarışlarını izlemek için Veliefendi Hipodromundan bir görüntü.

Kaynak: Hayat, sayı:28, 3 Temmuz 1969, s.32

Dönem itibari ile futbolun daha da geliştiği, taraftar ayrımının güçlendiği bu yıllarda Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor maçları gerek stadyumları dolduran seyircilerle, gerekse televizyon ve radyodan dinleyen taraftarlarca gündelik yaşam içerisinde eğlence kültürünün bir parçası olmuştur. Özellikle televizyonun gündelik yaşama girişinin etkisi ile futbol ve güreşin yanı sıra, boks, basketbol, voleybol, atletizm, yüzme, jimnastik, tenis gibi spor müsabakalarının izlenmesi de boş zaman faaliyetleri arasında yerini almıştır.

5. Boş zaman faaliyetleri olarak dinlenme, eğlenme ve okuma etkinlikleri

5.1. Mesire alanları, piknikler, sahilde gezinti, plajlar ve tatile gitme

Osmanlı döneminde de halkın eğlence kültürünün bir parçası olan piknikler ve mesire alanlarında geçirilen zaman, cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi bu dönemde de devam etmiştir. Halkın keyif aldığı bu geziler ve piknikler özellikle kente göç etmiş halkın hem doğa sevgisini gidermekte, hem müzik eşliğinde oynanan halk oyunları ile, hem akrabaların, komşuların bir araya gelmesiyle kalabalık ve duygusal bir birliktelik gerçekleşmektedir. Bu piknikler, kimi zaman çok güvenli olmayan küçük kamyonetlerin ya da kamyonların arkasına doluşan yaşlı, genç, çocuk, kadın ve erkeklerin, topları, hazırladıkları yiyecekleri, kilimleri ve küçük tüpleri ile bir dönemin halk eğlence fotoğraflarından birini oluşturmaktadır. Sahil boyu yürüyüşler, sıcak günlerde havuzda ya da plajlarda serinleme durumu bir önceki döneme göre bu yıllarda daha da yaygınlaşmıştır. Kent merkezlerinin kalabalıklaştığı bu yıllarda, halkın kentsel alan içindeki gezme faaliyetlerinde ise taksi dolmuşlar dönemin önemli sembollerinden biri haline gelmiştir. Kimi zaman iş, kimi zaman boş zamanlarda farklı mekanlara gitmek için taksi dolmuşların kullanımı halk arasında yaygınlaşmıştır.

Fotoğraf 4. Taksi dolmuşlar

Gündelik yaşamda artık kent merkezleri kalabalıklaşmış ve taksi dolmuşlar dönemin önemli sembollerinden biri haline gelmiştir. Kimi zaman iş, kimi zaman boş zamanlarda farklı mekanlara gitmek amacı için kullanılan taksi dolmuşlardan bir görüntü.

Kaynak: Hayat, sayı:28, 3 Temmuz 1969, s.23

Yurt içi ve yurt dışı ücretli turizmin yaygınlaşması dünyada 1960’lı yıllarda olmuştur. Gündelik yaşamın bir parçasından ziyade, yılda bir ya da birkaç defa yapılabilecek bir boş zaman faaliyeti olarak tatile gitme olgusunun geçmişi Türkiye’de de 1960’lı yıllara dayanmaktadır. Türkiye’de tatile gitme iki şekilde görülmüştür: Bunlardan ilki ücretli tatil, diğeri ise özellikle göç ve kentleşme sonrasında şekillenen, yazları memlekete gitmedir. Bu dönemde kente göç etmiş halkın hem çalışıp aile üyelerine yardım etme, hem özlem giderme, hem de dinlenme faaliyet olarak yaz aylarında memleketlerine gitmeleri, halk arasında yaygın bir dinlenme faaliyetidir. Ücretli tatil ise daha çok belirli bir kesimin sahil bölgelerine gidişi şeklinde görülmüş ve aynı dönemde yurtdışına tatil amaçlı gidenlerin oranında da bir artış görülmüştür. Bu dönemde yurt dışına seyahat

amacı ile giden kişi sayısı 1940-1960 arası ile kıyaslandığında bunun kat ve kat arttığı görülmektedir.

Fotoğraf 5. Sahillerde boş zaman değerlendirme

1960'lı yılların sonlarına doğru yaz mevsiminde toplumun bir kesimi deniz ve güneşten yararlanmak için tatil günlerinde sahillere gidiyordu. Marmara kıyısında Bayramoğlu'ndan bir görüntü.

Kaynak: Hayat, sayı:27, 26 Haziran 1969, s.8

5.2.Dışarıda, restoranda yemek yeme, kafeteryalara ve lunaparklara gitme

Cumhuriyet dönemi ile eğlence kültürünün bir unsuru olarak kabul gören dışarıda yemek yeme, bu dönemde daha da yaygınlaşmıştır. Halkın bütçesine göre gideceği restoran sayısında artış olmuş, bu da restoranda yemek yeme kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Kentli kesimin bir kısmının eğlence anlayışı içinde olan gazino kültürünün yanı sıra, gece kulüpleri de bu dönemin eğlence kültürü sembolleri arasında yer almıştır. Büyük kentlerde yabancı turistlerin de eğlendiği bu mekanlar, dönemin müziği ile dans eden halkın belirli bir kesimi için gece yaşamının bir parçasıdır. Gündüz eğlence mekanları olarak pastaneler, aile çay bahçeleri daha da yaygınlaşmıştır. Bu dönemde büyük kent dışındaki şehirlerde de bu tarz mekanların sayısında artış görülmüştür. Halkın büyük kısmı ise başta fiyatlarından dolayı aile çay bahçelerini daha çok tercih etmiş, aile çay bahçelerinde içilen gazozlar, çay ve limonatalar dönem itibarı ile halkın çeşitli kesimlerinin eğlence kültürü arasına yer almıştır. Halkın gelirin, yaşam biçimine ve yaşadığı yer bağlamındaki tercihlerine göre restoranlar, meyhaneler, muhallebiciler ve aile bahçeleri gibi mekanlar bu dönemin eğlence yaşamının bir parçası olmaya devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde gençlerin ve çocukların dikkatini çeken ve ailece gidilen mekanlar olarak lunaparklar da halkın eğlence kültürü içinde yerini almıştır. Büyük kentlerde sürekli lunaparklar, diğer şehirlerde ise gezici lunaparklar ve sirkler de dönemi anlatırken unutulmaması gereken ve bir dönem toplumu eğlendiren faaliyetler arasında yer almıştır.

5.3.Kahvehaneler, hemşehri dernekleri ve kadınların kabul günleri

Bu dönemde erkeklerin boş zaman faaliyeti olarak kahvehanelere girmesi durumu devam etmiştir. Erkek ve kadınların birlikte boş zaman geçirdikleri mekanlar olarak pastaneler, aile çay bahçeleri bu dönemde de önemli bir yere sahip olmuştur. Ayrıca özellikle kırdan kente göçün yoğun olduğu yılların bir sonucu olarak, sayısı hızla artan hemşehri dernekleri de boş zaman faaliyetleri açısından, bu dönemde önemli mekanlar arasında yer almıştır. Memleket gezileri, piknikler, sohbet günleri, müzik günleri vb gibi faaliyetlerle, hemşehri dernekleri kente gelen köylü halkın kent yaşamına entegrasyonunu kimi zaman kolaylaştırmış, kimi zaman ise geciktirmiştir. Bu dönemde kadınların kabul günleri, bu günlerdeki sunumlar da zamanla değişmiş, ancak hala gündelik yaşamın eğlence kültürü içinde yerini korumuştur.

5.4. Radyo ve televizyon

1950’li yıllarda halkın yaşamına giren radyo, bu dönemde ülkede çok geniş bir kesime ulaşmıştır. 27 Mayıs olayının radyodan Silahlı Kuvvetlerin halka seslenişi amaçlı kullanılması da aslında dönem itibarı ile radyonun halka ulaşmakta ne derece etkin bir kitle iletişim aracı olduğunun göstergesidir (Cankaya, 2003:56). Bu yıllarda daha önceki yıllarda başlayan, “Ve Hüseyin İleri” sloganı ile uzun yıllardır programına devam eden Hüseyin İleri (Yazgan, 2006:168) gibi programlara devam edilmiş ve buna yenileri eklenmiştir. Dönemin ünlü sanatçılarının şarkıları radyolardan takip edilmiş ve halkın boş zaman faaliyetleri arasında radyo önemini arttırarak korumuştur.

Fotoğraf 6. Kadın sohbetleri

Kahve Sohbeti: Adana’da sıcaklar basınca, hanımlar kabul günlerini terasta yapmaya başladılar ve son olarak Arıkoğulları’nın onuncu kattaki terasında toplandılar. Resimde (soldan) Zerrin Arıkoğlu, Demet Öğretmen, Hatice Şener, Hatice Türker, Azime Arıkoğlu (ayakta), Suna Erem, Nurten Öğretmengil ve Dr. Rahime Artaş görülüyor.

Adana’da yazın sıcak günleri ile evlerin terasına taşınan bir kabul günü.

Kaynak: Hayat, sayı:28, 3 Temmuz 1969, s.18

Bu dönemde halkın en önemli boş zaman aktivitelerinden biri haline gelecek olan televizyon, Türkiye’de halkın yaşamına girmiştir. Dünyada televizyon yayınları ilk defa 1936 yılında İngiltere’de başlamıştır, Türkiye’de ise 14 Ağustos 1966’da TRT kapalı devre televizyon yayınları ile başlamış, Ankara Televizyonu ilk deneme yayınına 1968 yılında Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri yapmıştır. Bu büyük kitlelere ulaşan ve gündelik yaşamda en güçlü boş zaman faaliyetlerinden olan Radyoya büyük bir rakip olmuştur (Cankaya, 2003:73-74). Gerçi televizyonun ilk yıllarda çok pahalı olması ve halkın sadece belirli bir kesiminin bunu satın alabilmesi nedeni ile halk arasına yaygınlaşması 1980’li yıllara rastlansa da, bu yıllarda halkın gündelik yaşamında TRT Televizyonu yine de yerini almıştır.

Bir mahallede, bir ya da birkaç ailede olan televizyon, aile ziyaretleri ile toplu televizyon izleme saatlerine dönüşmüş, kim zaman da kahvehane ve çay bahçelerinde toplu televizyon izleme durumu dönemin alışılan görüntülerinden olmuştur. “Dördüncü beş yıllık kalkınma planı verilerine göre Türkiye’de TRT yayınları 1974’te nüfusun %55’ine, 1977’de ise % 81.5’ine ulaşmıştır (Bay, 2007:44).” Eğlence yaşamına farklı bir yön getiren televizyon bu dönemle birlikte halkın boş zaman faaliyetleri arasında önemli bir yer almaya başlamıştır

5.5. Romanlar, dergiler ve kütüphaneler

Bu dönemde Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Talip Apaydının da aralarında bulunduğu yazarlarımızın romanları halkın bir kesimince takip edilmiştir. Bunun yanı sıra bu dönemde Salata, Gırgır ve Fırt’ın da aralarında olduğu mizah dergileri de halkın eğlence kültürü arasında yer almıştır. Gazete ve dergi okuma oranlarında kısmi artışın olduğu bu yıllarda,

Avrupa ve Amerika'nın sosyete yaşamına ve eğlencelerine ait haberler, gazete ve dergilere sıkça konu olmuştur.

Fotoğraf 7. Gazetede magazin haberleri

Kaynak: Hayat, sayı:29, 10 Temmuz 1969, s.6

Ayrıca bu gazete ve dergilerdeki yerli ve yabancı fotoromanlar da bir kesim halkın eğlence kültürü arasında yer almıştır.

Fotoğraf 8. Fotoromanlardan bir görüntü

Kaynak: Hayat, sayı:27, 26 Haziran 1969, s.43

O yıllarda Avrupa ve Amerika'nın sosyete yaşamına ve eğlencelerine ait haberler gazete ve dergilere sıkça konu olmaktadır. Kennedy ailesinin gece hayatını anlatan bir haber.

“Gölgenin Ardından” isimli fotoromandan bir sahne.

6. Sonuç Yerine

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte daha çok kullanılan gündelik yaşamın, Türkiye’de sanayileşmenin hızlandığı 1960-1980’li yıllar arasında boş zaman faaliyetleri, eğlence ve spor bağlamında ele alındığı bu çalışmada, dönemin önemli siyasal, ekonomik ve sosyal değişimlerinin gündelik yaşamda boş zaman faaliyetleri, eğlence ve spor üzerinde de değişiklikler yarattığı görülmüştür. Ayrıca, 1960-1980 dönemindeki değişimin eğlence, spor ve boş zaman faaliyetlerine yansımalarının da Bourdieu’nun geliştirdiği *habitus* kavramının bağlamında değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğlence, spor ve boş zaman etkinliklerindeki değişim hareketlerinin 1960-1980 yılları arasındaki görünümünün geçen süre zarfında bir habitusa dönüştüğünü söyleyebiliriz. Yıllar içerisinde görece değişimler gösterse de o döneme ilişkin birçok boş zaman faaliyetinin yeni kuşaklara aktararak günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Ancak özellikle halkevlerinin zaman içerisinde eski işlevini yitirdiği zamanla toplumun boş zaman faaliyetleri arasında çok gerilediği söylenebilir.

Kaynakça

Aslan, C. (2010). *Türk Sinema Tarihi*, <http://77www.mkutup.gov.tr7menu780>, 1 Şubat 2012

Bay, N. (2007). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı*. İstanbul: Sistem Yay.

Şahin Kütük, B. (2016). 1960-1980 Dönemi Türkiye'sinde boş zaman etkinlikleri, eğlence ve spor. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (4), 1297-1309.

- Can, A. (2010). *Ayaküstü Bir Kahve İçimi- Kentte Gündelik Yaşam*. İstanbul: Ötüken yay.
- Cankaya, Ö. (2003). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Çavdar, T. (1983). Halkevleri, (içinde)*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (4. Cilt s. 878-884), İstanbul: İletişim Yay.
- Deleon, J. (1988). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Balesi*. İstanbul: Dönemli yay.
- Deleon, J. (1990). *Cumhuriyet Dönemi Türk Balesi*. İstanbul: Dönemli yay.
- Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye 'de Spor Tarihi*. İstanbul: Gerçek yayınevi.
- Güneri, U. (2005, 5 Şubat). Nerede Eski Gazinolar, Nerede Eski Assolistler, H.O. *Tercüman*, s.7.
Hayat, 26 Haziran 1969, sayı:27, s.8
Hayat, 26 Haziran 1969, sayı:27, s.16
Hayat, 26 Haziran 1969, sayı:27, s.43
Hayat, 3 Temmuz 1969,sayı:28, s.18
Hayat, 3 Temmuz 1969, sayı:28, s.32
Hayat, 3 Temmuz 1969, sayı:28, s.23
Hayat, 10 Temmuz 1969, sayı:29, s.6
Hayat, 9 Ekim 1969, sayı:42, s.11
- Nutku, Ö. (1983). Cumhuriyet Tiyatrosu, (içinde) *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (9. Cilt, s. 2511-2545), İstanbul: İletişim yay.
- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Yazgan, T. (2006). *Önce Radyo Vardı*. İstanbul: Tekin yay.

Extended abstract in English

The political and economic events of the period between 1960 and 1980 military coup affected to the people's everyday life. The Democratic Party was closed after the 1960 coup and Justice Party formed the coalition with the Republican People's Party as a result of the first election after military coup. This coalition can be considered that public opinion on impact political life of 1960's. During this period, especially the re-normalization effort of daily life is very important. This can be considered as an indication of the public's thoughts. In the following period, On 12 March 1971, government was forced to resign after the commanders of the armed forces delivered an ultimatum to the President. Overall, industrialization, internal and external migration, the student movement, political and economic changes, and The Peach Operation of Cyprus are subjects of the 1960-1980's period. In this period, at first, the people's daily life, sports and entertainment culture has changed in connection with growth of squatters. In addition, alternative lifestyles shaped against the traditional-modern lifestyles dilemmas.

In this study, were examined people daily life, leisure activities, sports, and entertainment under the economic and political conditions of 1960 and 1980 period. In this context, the subject is discussed under the headings of community houses, entertainment life, ceremonies arts, sports, recreation, entertainment and reading activities.

Community houses were established in the early years of the republic. Community houses, which had important function in the education of the people, were closed in 1950 and opened again in 1960. Neither the state nor Republican People's Party that the founder of community houses did not support the community's houses. In this period, community houses only gave the folklore education to the public and lost their versatility and function.

Since the first years of the Republic, weddings have maintained their place in the entertainment life of the people. Weddings vary by region. In addition, the weddings have been partially changed by the squatter. Weddings were held in the garden of the squatters and / or in the empty spaces between the houses and in the wedding halls. During this period, weddings continue to be one of the entertainment forms of the society that are transmitted from this past to the present day.

The balloons and dance shows which belong the entertainment culture of the western life style in the early years of the Republic and had an important place in the modernization movements in Turkey, also continued to be a part of the entertainment culture in the urban living spaces at 1960 and 1980 period.

There has been a significant increase in the number of theatres in Istanbul since 1960. In this way, public had the chance to go to the theatre in big cities and theater has become a form of entertainment in daily life. Cinema has been among the leisure activities in Turkey for many years. However, it took time to reach the squatter and rural area while being more accessible in these cities. In this period, Yeşilçam which Turkish school of cinema has been created that includes dramatic issues such as poverty, disability and unrequited love. Yeşilçam films have become the center of entertainment activities and 1960-1980 period has been the golden years of Yeşilçam. 45 plates was also became a big part of the entertainment culture between 1960 and 1980 and the number of casinos in the cities increased. Alafranga has continued on the way to entertainment. The people who can not go to casino have fun with the music they listen to on radio and television.

Şahin Kütük, B. (2016). 1960-1980 Dönemi Türkiye'sinde boş zaman etkinlikleri, eğlence ve spor. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (4), 1297-1309.

The wrestling, which is the national sport of the Turks, continued its activity between 1940-1960 years. Outside of professional wrestling competitions, wrestling among men in the family has continued as a kind of entertainment activity when family members are together. During the 1960s, there was also an increase in the rate of horse race watching among the public, and the public went to the Veliefendi Hippodrome for four days a week.

During the Ottoman period, the time spent in picnics and recreation areas, which are part of the entertainment culture of the people, also continued in this period. Paid tourism in Turkey and around the world began to spread in the 1960s. In Turkey, there are two ways of going to vacation: paid vacation and the people who migrated to the city went to the country in the summers.

As a result, we can say that the changing movements in entertainment, sports and leisure activities of the first years of the republic, turned into a habitat between 1960 and 1980.